

sledice, ki so manj opazne v drugem delu Fritzove poezije; le-ta se ukvarja z upesnjevanjem socialnih motivov, ki so zelo konkretni. Prav te pesmi so tedaj, ko so najmanj obremenjene z dodatnimi prvini, dosežek zbirke. Kot takšne predstavljajo obnovitev socialnorealističnega pesništva izpred druge svetovne vojne in deloma poezije, ki jo je gojil Janez Menart. V teh pesmih je Fritz še najbližje svojemu cilju: poeziji kot kritiki in protestu, ki naj zajema vsa področja zasebnega in javnega življenja.

Zaradi te usmeritve se Fritz loči od sedanje prevladujoče slovenske lirike, za katero je značilen obrat stran od socialnih vprašanj. Vsekakor jo Fritzova zbirka dopolnjuje, kljub temu da nekatere poteze v njej pričajo, da si bo spričo tradicije, ki jo ima pri nas socialna lirika, morala v prihodnje poskati nove možnosti.

Marjan Dolgan

HUGO FRIEDRICH, STRUKTURA MODERNE LIRIKE

Friedrichova knjiga je bila natisnjena v izvirniku, tj. v nemščini, prvič že leta 1956; od takrat so jo prevedli v različne jezike in tako je pred nedavnim izšla tudi v slovenskem prevodu. Samo po sebi se zastavlja vprašanje, kako da se je pojavila šele sedaj pri nas. Nekatera dejstva namreč pričajo, da bi se zamudništvu v tem primeru izognili. O izidu izvirnika smo bili obveščeni pravzaprav zelo hitro, kar dokazuje revialni tisk iz leta 1957, toda na te glasove so vplivala nekatera mnenja o prihodnosti literature, ki se nam zdijo danes, ko opazujemo tista leta s stopnje, do katere se je razvila slovenska lirika, obrobne značaja. Takratna lirika pa se še ni odločilno

* Hugo Friedrich, *Struktura moderne lirike*; prevedel Darko Dolinar, opremil Jože Brumen. Cankarjeva založba 1972.

začela približevati pojavom, ki jih obravnava knjiga Huga Friedricha. Vse te okoliščine so bile vse prej kot naklonjene takojšnjemu prevodu. Kljub temu je Struktura moderne lirike pustila opazne sledove v strokovnih obravnavah o nekaterih slovenskih lirikih. Zdaj, ko tudi večina slovenske lirike kaže tendence, ki jih je opisal Hugo Friedrich, in so se spremenili tudi literarni nazori, ni bilo nikakršnih zadržkov več za to, da ne bi izšel slovenski prevod.

Hugo Friedrich ima v svoji knjigi za »moderno liriko« tisto, ki so jo utemeljili Baudelaire, Rimbaud in Mallarmé in traja po njegovem še danes — pri tem se omejuje na zahodnoevropsko liriko. Predhodnike najde pri Rousseauju, Diderotu in v teorijah romantikov Novalisa, Friedricha Schlegla in E. A. Poeja.

Povedati je treba, kar tudi avtor izrecno poudarja v enem od predgovorov, da njegova knjiga ni literarno-zgodovinsko zasnovano delo, ampak samo določa »skupne poteze strukture, se pravi, temeljnega ustroja, ki se z zelo opazno vztrajnostjo ponavlja v spremenljivih pojavih moderne lirike«. V skladu s svojim izhodiščem se je omejil na obširnejšo obravnavo že omenjene trojice francoskih pesnikov, v liriki 20. st. pa je izbral samo tiste, ki najbolj izrazito nadaljujejo njihovo usmeritev, ne da bi pri tem posvetil vsakemu posebej daljšo obravnavo, ker je — kot piše Friedrich — »spričo pojma strukture (...) popolnost zgodovinskega gradiva odveč, zlasti če pri naša gradivo samo različice osnovne strukture«. S »strukturo« označuje »organski ustroj, tipično skupnost različnega. V danem primeru je to tista skupnost lirskega pesništva, ki jo sestavlja obrat v stran od klasičnih, romantičnih, naturalističnih, deklamatorskih tradicij«. Vendar bi bilo pretirano razglasiti avtorja za strukturalista, saj vemo, da je imel pomisleke do struk-

turalizma — o njih smo brali v Sodobnosti 1970 — pa tudi knjiga je bila napisana prej, preden se je ta pojavil; zato jo je mogoče imeti za obravnavo, ki je usmerjena tipološko in je dvignjena nad običajno literarnozgodovinsko klasifikacijo.

Ker se je s tem avtor odpovedal njeni terminologiji, si je moral ustvariti drugačno. Izbral si je takšne pojme, ki jih uporablja pretežno v vsakdanjem, bolj ali manj poljudnem kritičnem pisanju o sodobni poeziji za to, da jo odklanjajo; zaradi tega jih je Friedrich imenoval »negativne kategorije«, toda on »jih ne uporablja za razvrednotenje, temveč za definiranje«. Čeprav se je zavaroval pred nesporazumi s pojasnili, se vendarle zdi npr. kategorija »abnormalnost« preveč splošna in zaradi svojega pejorativnega prizvoka neprimerna.

Vzrok za uvedbo »negativnih kategorij« najde tudi v nezadostnosti »pesniške teorije in kritike«. Ob tem se pogosto dotika vprašanja komuniciranja med bralcem in pesniškim jezikom »moderne lirike«.

Razen z »negativnimi kategorijami« si avtor pomaga s strnjenimi filozofskimi oznakami; svoje razpravljanje dopolnjuje s citati, bodisi iz teoretičnih spisov posameznih lirikov bodisi z njihovimi pesmimi, pogoste so tudi primerjave s sodobnim slikarstvom in glasbo.

V poglavju, ki je posvečeno Baudelairu, ugotavlja Friedrich glavne značilnosti lirike, ki jo raziskuje: »razosebjanje« — »v tem smislu, da lirska beseda ne izhaja več iz enotnosti pesništva in empirične osebe«, naraščajočo vlogo fantazije — pod njenim vplivom se lirika vedno bolj izmika dejanskosti, jo »deformira« tako, da nastajajo »irealne tvorbe, ki jih ni več mogoče preverjati z normalnim redom realnosti« (str. 61); nadalje »estetiko grdega«, s čimer misli na sprejemanje »banalnosti« in »bizarnosti«. Vse te pojave

razlaga Friedrich s pojmom »prazna idealiteta«, s katerim zaznamuje neosmišljeno človekovo bivanje. Precejšnje pozornosti je deležna »jezikovna magija«, katere bistvo je osamosvajanje zvočnosti in njeno prevladanje nad jezikovnim pomenom.

Rimbaudova lirika predstavlja »uresničitev Baudelairovih teoretičnih zamisli«. (66) Avtor opozarja na znamenja podzvesti in na daljnosežne posledice v njegovem pesniškem izrazu. Ob Rimbaudu se Friedrich dotika možnosti biografske interpretacije njegovega pesništva; kljub temu da ponekod ilustrira svojo idejno-vsebinsko razlago z drobnimi biografskimi podatki (ob Mallarméju npr. z anekdotami), nasprotuje takšnemu raziskovanju literature. V poglavju o Mallarméju interpretira bolj natančno nekaj njegovih pesmi in jih primerja z značilnostmi njegovih predhodnikov ter opozarja, da postaja strogo izpopolnjevanje »metričnih zakonov, zakonov rime in kitice« (130) nadomestilo za pomensko nedoločljivost. V zvezi s »prazno idealiteto« pri Mallarméju povezuje avtor ta pojem s pojmom nič; s tem se spusti na filozofsko raven, hkrati se zavestno izogiba spekulacijam, zraven še opozarja, da ne gre za vrednostno sodbo v smislu »moralnega nihilizma« (na kar bi bilo treba Slovence, ki so alergični na to besedo, posebej opozoriti).

Pri liriki 20. st. spet navaja temeljne poteze, ki jih je razčlenil že pri trojici pesnikov iz prejšnjega stoletja. Tudi tokrat se izogne običajni razdelitvi na literarne tokove po letu 1900, kar spet utemelji z namenom svoje knjige, deloma pa je temu vzrok njegova skepsa do hitre menjave literarnih tokov. Liriko 20. st. razdeli na tisto, ki nadaljuje Rimbaudovo usmeritev — imenuje jo »alogična, oblike prosta lirika«; vanjo uvršča npr. surrealizem, Lorco, T. S. Eliota in nekatere druge. Druga usmeritev je tista, ki nadaljuje Mallarméja; Friedrich jo imenuje »intelektualna in

oblikovno stroga lirika«. Kot njen reprezentativen primer omenja Valéryja.

Takšna je samo osnovna shema knjige *Struktura moderne lirike*, ki vsebuje tudi manjšo antologijo lirike našega stoletja z izvorniki in prevodi, ki so jih oskrbeli znani slovenski pesniki; kratke interpretacije štirih pesmi, kronološko tabelo in obsežno bibliografijo strokovne literature. Ne bi bilo napak, ko bi prevajalec dodal še bibliografijo v slovenščino prevedenih del. Pesmi starejših avtorjev so večinoma raztresene po revijah, precej pomembnih pesnikov našega stoletja pa je izšlo v knjigah (npr. Lorca, Eluard, Quasimodo, T. S. Eliot in pravkar E. Pound).

V prevodu Darka Dolinarja, ki si je očitno prizadeval biti dosleden in natančen pri uporabi slovenskih poimenovanj, moti uporaba besede »mnogoznačnost« namesto ustrežnejše večpomenskost.

Ker na slovenskem knjižnem trgu občutno primanjkuje del, ki bi pomagala uvajati bralce v pojave sodobne poezije, je izid Friedrichove knjige — kljub temu da je sorazmerno pozen, povsem upravičen, koristen in v pomoč mnogim, ki bi si bili radi na jasnem, kaj je moderna lirika in kaj samo njen videz.

Marjan Dolgan

JOŽE ŠMIT, HOJA ZA KATULOM

Zbirka satiričnih pesmi je očitno nastala iz spodbud, ki jih je Jože Šmit* dobil ob prepesnjevanju starorimskega lirika Katula, v čigar opusu ne manjka zbadljivk in epigramov, v katerih si je privoščil marsikateri pojav, ki je bil značilen za takratno družbo. Podobno je storil tudi Šmit, ki se loteva v prvem razdelku naslednjih tem: novejši poeziji očita, da se preveč ukvarja s filozofskimi vprašanji. V nasprotju s takšnimi »pesnik(i) — ontolog(i)« zagotavlja, da

*Jože Šmit, *Hoja za Katulom*, opremil Borut Pečar. DZS, Ljubljana 1972.

bo sam ostal običajen pesnik, ki mu ni do globokoumnega modrovanja. Nato preide k vprašanju svetovljanstva in domačijstva; izpoveduje svojo vero v smiselnost posameznikovega dela, ki da je osnova za nadaljnje snovanje prihodnjih rodov, za sedanjost pa je po njegovem značilna popolna relativizacija vrednostnih sistemov, saj kljub razvoju znanosti človek ni premagal v sebi animaličnosti. Iz avtorjevega posmehovanja tej ali oni nepravilnosti ni težko ugotoviti njegovega ideala, ki ga predstavljajo medčloveški odnosi, v katerih bi občutil »srce«, torej gre za že dolgo znano prizadevanje, ki je izraženo zelo klišejsko. Tudi sam sebe ne izvzema iz področja, ki je predmet njegove satire.

V osrednjem razdelku Hoja za Katulom, po katerem je dobila zbirka naslov, napoveduje novo usmeritev svoje poezije: namesto dosedanje umerjene lirike se programsko odloča za satiro, kar v naslednjih pesmih tudi uresniči tako, da ironizira birokratizem, frazerskega politika, grabež, komolčarstvo, porabniško mentaliteto, zlorabo samoupravljanja, lažne zasluge in podobno. Obregne se še ob poezijo, ki uporabljata vulgarno besedje, toda kljub nasprotovanju se mu tudi sam ne izogiba, ker se zaveda, da je to eden izmed načinov, s katerimi bo dosegel večji učinek svoje satire, saj pravi v pesmi, ki je posvečena njegovemu učitelju Katulu, da je »svet / veliko zlobnejši in bolj brezbožen, / predvsem pa bolj debelo-kožen. / Kdor hoče koga zdaj zadeti, / poseči mora najmanj po raketi (...).« Zbirka se končuje z Epigrami, ki so večinoma upesnjene avtorjeve »modrosti —, ki vznemirjajo povprečnega državljana, tako da primerja videz in ozadje, deklarirana načela s prakso. Najbrž bi satira dosegla večjo odmevnost — kar bi bilo v skladu z naravo teh pesmi — ko bi bile pesmi objavljene tudi v časopisu, ki ima širši krog bralcev, kot ga bo imela sama zbirka.

Marjan Dolgan